

УДК 346.61

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НОРМАТИВНОЇ ОСНОВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

Гембара О.Ю., здобувач
кафедри господарського права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена огляду законодавчих змін, які мають бути внесені до чинних нормативно-правових актів із питань ціноутворення з метою виконання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, а також інших нововведень, які перебувають на розгляді Верховної Ради України.

Ключові слова: ціна, ціноутворення, проект закону, Угода про асоціацію, правове регулювання ціноутворення, Закон про ціни і ціноутворення.

Статья посвящена обзору законодательных изменений, которые должны быть внесены в действующие нормативно-правовые акты по вопросам ценообразования с целью выполнения Украиной Соглашения об ассоциации с Европейским Союзом, а также других нововведений, находящихся на рассмотрении в Верховной Раде Украины.

Ключевые слова: цена, ценообразование, проект закона, Соглашение об ассоциации, правовое регулирование ценообразования, Закон о ценах и ценообразовании.

Hembara O.Yu. PROSPECTS OF LEGAL REGULATION OF PRICING IN UKRAINE

The article provides an overview of legislative changes which have to be made to the existing regulations on pricing with the aim of implementation of the Association Agreement with the EU by Ukraine. The author overviews other innovations under consideration by the Verkhovna Rada of Ukraine.

Key words: price, pricing, draft of the law, Association Agreement, legal regulation of pricing, Law on pricing.

Постановка проблеми. Порядок визначення цін на товари, роботи й послуги, незалежно від сфери господарської діяльності, визначено законодавством про ціноутворення, що сьогодні складається з численної кількості нормативно-правових актів, яка, на жаль, нині не утворює єдиної узгодженої системи нормативних приписів. Суперечливість, недостатня чіткість законодавчих вимог, великий обсяг підзаконного нормативно-правового регулювання, неврахування об'єктивних потреб практики, зумовлених у тому числі різкою зміною економічно-соціальних показників, призводять до негативних наслідків у правовому регулюванні ціноутворення в Україні, відсутності належної правової основи для стабільного ведення господарської діяльності. Як убачається, основною причиною такої ситуації є недостатність наукових напрацювань із питань правового регулювання ціноутворення в господарській діяльності, які можуть стати основою для подальшого вдосконалення законодавчого регулювання суспільних відносин у цій сфері, а також розв'язання проблем, виявлених судовою практикою під час вирішення спорів, пов'язаних із ціноутворенням.

Сьогодні перед Україною також стоїть завдання щодо приведення свого законодавства, у тому числі у сфері ціноутворення, у відповідність до вимог Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, виконання якого також потребує наукового опрацювання.

Ступінь розробленості проблеми. Окремих питань правового регулювання ціноутворення в господарській діяльності приділяли увагу такі вчені, як Н.В. Барахтян, В.М. Василенко, В.М. Гайворонський, Д.В. Задихайло, І.Є. Замойський, Г.Л. Зна-

менський, В.К. Мамутов, В.С. Мартемьянов та інші. Питаннями ціноутворення й цінової політики займалися такі науковці, як-от: А.В. Волошенко, Г.Д. Джумагельдієва, В.С. Пінішко, І.К. Салімжанов, Д.М. Стеченко, Ю.Г. Тормоса, Л.О. Шкварчук та ін. Дослідження різних аспектів регулювання цін відображено в наукових працях зарубіжних учених: Ф. Еджуорта, Дж. Карлі, Э. Ласпейреса, В. Парето, А. Маршалла, Г. Пааше, І. Фішера, Дж. Хікса й інших. Однак динамічність сфери ціноутворення, виникнення нових викликів і потреб розвитку ставить нові завдання перед юридичною наукою.

Метою статті є аналіз правового регулювання ціноутворення відповідно до Угоди про асоціацію з Європейським Союзом і визначення в цьому аспекті перспектив розвитку нормативної основи правового регулювання ціноутворення в Україні.

Виклад основного матеріалу. Перспективи розвитку нормативної основи правового регулювання ціноутворення в Україні великою мірою пов'язано з Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, яка ратифікована Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII [1]. Цей документ містить низку положень, що безпосередньо впливають на сферу ціноутворення. Зокрема, ч. 1ст. 118 установлює, що сторони Угоди забезпечують, щоб будь-який постачальник послуг, який має право надавати електронні комунікаційні послуги, мав право та зобов'язання проводити переговори щодо взаємного підключення з іншими постачальниками електронних комунікаційних мереж і послуг. Взаємне підключення, як пра-

вило, має погоджуватися на основі комерційних переговорів між відповідними юридичними особами. Відповідно до ч. 3 ст. 118 Угоди, сторони зобов'язуються забезпечити, щоб в разі отримання висновку згідно зі ст. 116 цієї Угоди про те, що відповідний ринок, зокрема ті ринки, які зазначені в доданих до цієї Угоди Додатках, не є дійсно конкурентним, регуляторний орган мав необхідні повноваження для того, щоб установити стосовно постачальника послуг, визначеного таким, що має суттєвий ринковий вплив, одну або декілька з таких вимог щодо взаємного підключення та/або доступу, зокрема зобов'язання відшкодування видатків і контролю за цінами, вимоги щодо пов'язування цін із витратами та вимоги щодо систем обліку витрат, щодо надання конкретних видів взаємного підключення та/або доступу, в ситуаціях, коли аналіз ринку вказує на відсутність ефективної конкуренції, утримання відповідним оператором цін на надмірно високому рівні або застосування цінового витискання, що завдає шкоди інтересам кінцевих споживачів.

Окремі вимоги висунуто щодо регулювання цін на постачання газу й електроенергії для промислових споживачів. У ч. 1 ст. 269 Угоди встановлено загальне правило, відповідно до якого ціни на постачання газу й електроенергії для промислових споживачів визначаються виключно попиту і постачанням. Але можливими є винятки. Зокрема, сторони Угоди можуть установити в загальних економічних інтересах зобов'язання щодо ціни на постачання газу й електроенергії, тобто йдеться про регульовані ціни.

Згадку про «загальний економічний інтерес» потрібно шукати в ст. 106 Договору про функціонування Європейського Союзу. У ч. 2 цієї статті зазначено, що суб'єкти господарювання, яким довірено бути операторами послуг загального економічного інтересу або які мають характер прибуткової монополії, підпадають під дію правил, що містяться в Договорі, зокрема правил конкуренції, тією мірою, якою застосування таких правил не заважає, *de jure* або *de facto*, виконанню окремих завдань, які їм доручено. Розвиток торгівлі не повинен зазнавати впливу такою мірою, якою це суперечить інтересам Союзу.

Окреме уточнення ч. 4 ст. 269 Угоди містить щодо ситуації, яка насправді вже є в Україні, а саме: якщо ціна, за якою продаються газ та електроенергія на внутрішньому ринку, регулюється, то Сторона забезпечує, щоб методологія, яка визначає розрахунок регульованої ціни, була опублікована до набрання чинності регульованою ціною.

Варто врахувати, що 8 травня 2015 року набув чинності Закон України «Про ринок природного газу» від 9 квітня 2015 року № 329-VIII [2]. Цей Закон визначає правові засади функціонування ринку природного газу України, заснованого на принципах вільної конкуренції, належного захисту прав споживачів і безпеки постачання природного газу, а також здатного до інтеграції з ринками природного газу держав-сторін Енергетичного Співтовариства, у тому числі шляхом створення регіональних ринків природного

газу. Його проект було розроблено Міністерством енергетики та вугільної промисловості України разом із Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах електроенергетики та комунальних послуг, на виконання Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 17 вересня 2014 року № 847-р [3].

Варто відзначити певну синхронізацію принципів ціноутворення, що закладено в Угоді. Але важливо, що Національна комісія, яка здійснює державне регулювання у сферах енергетики й комунальних послуг, втратила повноваження щодо забезпечення проведення цінової політики на ринку природного газу (в частині встановлення цін на природний газ для споживачів України). Відповідно до ч. 2 ст. 12 Закону України «Про ринок природного газу», постачання природного газу здійснюється за цінами, що вільно встановлюються між постачальником і споживачем, крім випадків, передбачених цим Законом. Водночас до компетенції Регулятора на ринку природного газу належать (ч. 3 ст. 4 Закону) затвердження правил для постачальника «останньої надії» як частини правил постачання природного газу, у тому числі правил для визначення ціни природного газу, що постачається таким постачальником. Якщо постачальника ліквідовано, визнано банкрутом, його ліцензію на провадження діяльності з постачання природного газу анульовано або її дію зупинено, а також в інших випадках, передбачених правилами для постачальника «останньої надії», постачання природного газу споживачу здійснюється в порядку, визначеному правилами для постачальника «останньої надії», та на умовах типового договору постачання постачальником «останньої надії», що затверджується Регулятором. Ціна природного газу, за якою постачальник «останньої надії» постачає природний газ споживачу, повинна бути не вище ніж на 5% від максимальної ціни, яка склалась на ринку природного газу за попередній місяць (пункт 11 розділу V Правил постачання природного газу, затверджених постановою НКРЕКП від 30 вересня 2015 року № 2496 [4]).

Окремі правила в Угоді встановлено для експортних цін (заборона подвійного ціноутворення). Жодна зі Сторін і регуляторний орган не повинні здійснювати або підтримувати заходи, в результаті яких підвищується ціна на експорт енергетичних товарів для іншої Сторони порівняно із ціною на такі товари, призначені для внутрішнього споживання. Сторона, що експортує, на запит іншої Сторони надає підтвердження, що різні ціни на однакові енергетичні товари, які продаються на внутрішньому ринку й експортуються, не є результатом заборонених заходів відповідно до п. 1 цієї статті (ст. 270 Угоди). Фактично встановлено принцип паритету експортних і внутрішніх цін на енергоносії, який має об'єктувати практику субсидування одних категорій споживачів за рахунок інших, у тому числі прямого субсидування споживачів че-

рез бюджетні компенсації постачальникам і цінового субсидування між різними видами генерації.

Варто також урахувати, що Угодою питання гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу не обмежується. Крім Угоди, діє Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 року № 1629-IV [5], який містить Перелік актів законодавства України та *acquis* Європейського Союзу в пріоритетних сферах адаптації. Серед європейських документів, на які в ньому містяться посилання, – Директива 89/105/ЄЕС від 21 грудня 1988 року щодо прозорості заходів, які регулюють ціни на лікарські засоби, призначені для споживання людьми, і їх включення до сфери дії національних систем страхування [6].

Крім того, ст. 421 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачено залучення всіх зацікавлених сторін, зокрема соціальних партнерів та організацій громадянського суспільства, в контексті впровадження реформ в Україні; відповідно до ст. 415 Угоди, сторони співпрацюють з метою забезпечення високого рівня захисту прав споживачів. На виконання цього припису розроблено проект Закону України про внесення змін до ст. 16 Закону України «Про ціни і ціноутворення» щодо участі організацій громадянського суспільства в державному регулюванні цін (реєстраційний номер 2677 від 20 квітня 2015 року) [7]. Як справедливо вказують автори Законопроекту, умовою успішної модернізації, європейської інтеграції і сталого розвитку держави є участь інститутів громадянського суспільства, у тому числі профспілок, в управлінні державними справами. Проте аналіз розвитку громадянського суспільства в Україні свідчить про наявність комплексу проблем, що є актуальними як для суспільства, так і для держави, а саме:

- зберігаються тенденції до непрозорості й бюрократизованості діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, замість налагодження ефективного діалогу із суспільством;

- недосконалість чинного законодавства створює штучні бар'єри для діяльності інститутів громадянського суспільства;

- не реалізуються належним чином механізми участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики;

- низький рівень взаємної довіри між владою, підприємницькими колами й інститутами громадянського суспільства, що виявляється у відчуженості солідарної відповідальності за стан суспільного розвитку.

Законодавчо встановлене право здійснення контролю за додержанням державної дисципліни цін професійними спілками, організаціями споживачів, іншими громадськими організаціями у взаємодії з уповноваженими органами, які здійснюють державний контроль (нагляд) за дотриманням суб'єктами господарювання вимог щодо формування, встановлення й застосування державних регульованих цін і державне спостереження у сфері ціноутворення, в контексті впровадження реформ в Украї-

ні дасть змогу на належному рівні реалізувати завдання щодо забезпечення відкритості й прозорості прийняття та реалізації соціально важливих рішень органів влади задля покращення якості людського життя, скорочення бідності й посилення соціальної єдності.

Проектом Закону України пропонується доповнити ст. 16 Закону України «Про ціни і ціноутворення» частиною третьою, якою передбачена взаємодія уповноважених органів, які здійснюють державний контроль (нагляд) за дотриманням суб'єктами господарювання вимог щодо формування, встановлення та застосування державних регульованих цін і державне спостереження у сфері ціноутворення, з професійними спілками, організаціями захисту прав споживачів та іншими громадськими організаціями.

«3. Уповноважені органи, які здійснюють державний контроль (нагляд) за дотриманням суб'єктами господарювання вимог щодо формування, встановлення та застосування державних регульованих цін і державне спостереження у сфері ціноутворення, у своїй діяльності взаємодіють із професійними спілками, організаціями захисту прав споживачів та іншими громадськими організаціями».

Водночас маємо вказати на певні недоліки цього Законопроекту. Зокрема, в ньому не вказуються форми участі інститутів громадянського суспільства в здійсненні контролю у сфері ціноутворення. Крім того, суб'єкти здійснення такого контролю обмежуються громадськими організаціями, усуваючи від можливості участі в здійсненні такого контролю інші громадські об'єднання, зокрема громадські спілки. Фактично сьогодні Законопроект прописаний так, що інститути громадянського суспільства не набувають можливості реального впливу на механізм контролю у сфері ціноутворення (не вказано ані того, в яких випадках державні органи зобов'язані залучити інститути громадянського суспільства до його здійснення, ані наслідки незалучення тощо).

Крім того, Планом заходів щодо дерегуляції господарської діяльності, затвердженим Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 року № 357-р [8], серед іншого передбачено необхідність обмеження державного регулювання цін на продовольчі товари (на Мінекономрозвитку покладено завдання розроблення та внесення на розгляд Кабінету Міністрів України проекту закону щодо обмеження державного регулювання цін на продовольчі товари); скасування граничної торговельної надбавки (націнки), вимог щодо укладення договорів і строків отримання виручки, зокрема узгодження норм Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» з нормами Закону України «Про ціни і ціноутворення».

Висновки. Обсяг нормативного матеріалу, яким забезпечується правова регламентація відносин у сфері ціноутворення, повинен відповідати предмету регулювання, тобто має бути адекватним тим суспільним відносинам, які врегульовані конкретним масивом юридичних актів. До того ж законодавець під час прийняття нормативно-правових актів у вказаній сфері повинен уникати як прогалин,

так і надмірної їх «зарегульованості», а також колізій між правовими нормами актів різної юридичної сили.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 № 1678-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Том 1. – С. 82. – ст. 2125.
2. Про ринок природного газу : Закон України від 09.04.2015 № 329-VIII // Офіційний вісник України. – 2015. – № 37. – С. 67. – ст. 1117.
3. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однією сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 № 847-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=247612342>.
4. Правила постачання природного газу, затверджені по-

становою НКРЕКП від 30.09.2015 № 2496 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 92. – С. 618. – ст. 3161.

5. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV // Офіційний вісник України. – 2004. – № 15. – С. 30. – ст. 1028.

6. Директива 89/105/ЄЕС від 21.12.1988 щодо прозорості заходів, що регулюють ціни на лікарські засоби, призначені для споживання людьми, та їх включення до сфери дії національних систем страхування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31989L0105>.

7. Проект Закону про внесення зміни до статті 16 Закону України «Про ціни і ціноутворення» щодо участі організації громадянського суспільства у державному регулюванні цін (реєстраційний номер 2677 від 20.04.2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=54837.

8. План заходів щодо дерегуляції господарської діяльності, затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.03.2015 № 357-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/357-2015-%D1%80>.

УДК 346.9(094.4)

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ П. 5 Ч. 1 СТ. 80 ГОСПОДАРЬСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ ГОСПОДАРЬСЬКИХ СПРАВ

Жушман М.В., к. ю. н,
доцент кафедри цивільного процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню проблем, які виникають у судовій практиці у зв'язку з припиненням провадження у справі на підставі укладеної між сторонами угоди про передачу спору на вирішення третейського суду. Сформульовано теоретичні висновки та практичні рекомендації щодо застосування п. 5 ч. 1 ст. 80 Господарського процесуального кодексу України для вирішення господарських справ.

Ключові слова: господарське судочинство, судовий розгляд, припинення провадження в справі, третейська угода.

Статья посвящена исследованию проблем, возникающих в судебной практике в связи прекращением производства по делу на основании заключенного между сторонами соглашения о передаче спора для разрешения третейскому суду. Сформулированы теоретические выводы и практические рекомендации по применению п. 5 ч. 1 ст. 80 Хозяйственного процессуального кодекса Украины при рассмотрении хозяйственных дел.

Ключевые слова: хозяйственное судопроизводство, судебное разбирательство, прекращение производства по делу, третейское соглашение.

Zhushman M.V. THE PROBLEMS OF P. 5 CH. 1 ART. 80 USING IN PROCEDURAL CODE OF UKRAINE DURING THE LEGAL ECONOMIC INVESTIGATION

This article is devoted to the problems arising in court practice due to the termination of the proceedings on the basis of agreements signed between the parties to refer the dispute to resolve arbitration. Theoretical conclusions and practical recommendations on the application of paragraph 5 of Article 80 Economic Procedural Code of Ukraine in solving economic affairs.

Key words: commercial litigation, litigation, termination of proceedings, arbitration agreement.

Припинення провадження у справі є однією з форм завершення процесу без ухвалення судового рішення, що надалі унеможливує звернення до суду з тотожним позовом. Однією з підстав для припинення провадження у справі є укладення між сторонами угоди про передачу спору на вирішення третейського суду. У теорії та судовій практиці немає єдиного підходу до застосування

цієї підстави, а саме до питання, чи може суд припинити провадження у справі, якщо одна зі сторін процесу за наявності укладеної до порушення провадження у справі угоди заперечує проти передачі справи на вирішення третейського суду.

Конституцією України визначено головний принцип політики держави в галузі забезпечення прав людини і громадянина: «Людина,